

Posudek bakalářské práce

MRŇKA, Jaromír: „Národní a politická očista“ v Mohelnici 1945–1948: vyhnání – transfer – retribuice. FF UK v Praze – Ústav hospodářských a sociálních dějin, 2011, 102 s.

Předložená bakalářská práce se řadí k regionálně zaměřeným příspěvkům, jež rozšiřují a prohlubují naše poznání v nejednom ohledu dramatické poválečné doby v konkrétních oblastech a lokalitách českých zemí, kde bylo výrazně koncentrováno německy hovořící obyvatelstvo. Nelze než přivítat, že se tato problematika těší zájmu řady studentských kvalifikačních prací, jež leckdy přinášejí cenné poznatky a postřehy doplňující a zpřesňující celkový obraz tehdejšího dění, což má nezanedbatelný význam i pro výzkum historické látky v celostátním měřítku. Již na tomto místě je možno konstatovat, že text J. Mrňky patří k těmto pozitivním badatelským výkonům.

V úvodu se autor zamýšlí nad příčinami a povahou poválečného „srovnávání účtů“ s porážkami v širším mezinárodním kontextu i v domácích podmínkách, všímá si jeho specifických (soudních i mimosoudních) forem a důsledků. Navazuje vcelku zdařilá charakteristika současného stavu reflexe těchto témat v české odborné, především historické produkci. V pasáži věnované cílům a metodice práce, kde je věnována pozornost i pramenné základně, poukazuje autor správně na potřebu uplatnění mikrohistorických přístupů a případových analýz. Kladené otázky, na něž chce J. Mrňka získat odpověď, vycházejí z pojetí retribuice a aplikovaných opatření vůči tzv. státně nespolehlivému obyvatelstvu (včetně tzv. divokého i organizovaného nuceného vysídlení Němců) jako svébytného komplexu navzájem propojených, ve své dobové specifičnosti však současně i diferencovaných, funkcionálně různě působících jevů a procesů, což lze z metodologického hlediska považovat za příhodné.

Vlastní rozbor předmětné tematiky je uvozen přehledným zpracováním základní faktografie vztahující se k vývoji česko-německých vztahů v mohelnickém regionu (a konkrétně v městě Mohelnici), resp. v širěji vymezené oblasti historického Hřebečska, od poloviny 19. století do konce druhé světové války. Důraz je přitom položen na sociální, politické a kulturní aspekty soužití zdejšího českého a německého obyvatelstva v meziválečném období a poté v rámci Říšské župy Sudety. Výklad se opírá o solidní znalost místních reálií a výstižně interpretuje tendence, jež byly pro charakter česko-německého poměru ve sledovaných etapách příznačné.

Bezprostředně poválečným poměrům (zhruba do konce léta 1945) je věnována do dílčích podkapitol rozvržená část nazvaná „Vyhnání a živelná retribuice“ (použití výrazu „živelná“ retribuice je možno *cum grano salis* akceptovat, použít by se ovšem měly uvozovky; ne zcela vhodná je však formulace „živelná doba“ v názvu první podkapitolky). Zde jsou na základě konkrétních faktů z pramenů různé provenience zevrubněji nastíněny události (osvobození, utváření nových správních a mocenských orgánů, první zákroky proti Němcům a dalším „státně nespolehlivým“ osobám), jež se v Mohelnici a jejím okolí ve vymezené časové fázi odehrávaly.

Objasnění fenoménů souvisejících s přípravou a prováděním soudní retribuice (v kompetenci olomouckého MLS) jsou věnovány další části výkladu. Z jejich obsahu je zřejmé, že J. Mrňka dokáže zvládnout poměrně obsáhlý archivní materiál a poznatky získané jeho studiem pak vyváženě tlumočit se smyslem pro postižení podstatných věcí, ale i relevantních detailů. Platí to jak o zjištěných týkajících se průběhu vyšetřování zatčených (internovaných) osob, tak o rozboru základní struktury žalobních důvodů a vynášených rozsudků MLS, resp. způsobu výkonu trestu odsouzených lidí. Vzhledem k tomu, že v současnosti nemáme stále k dispozici potřebné množství detailnějších analýz stíhání a trestání provinění proti národní cti, tj. aplikace tzv. malého retribučního dekretu (č. 138/1945 Sb.), v lokálním, ale také celostátním měřítku, nelze než přivítat autorův pokus o alespoň stručnou rekapitulaci této

formy retribuice v daném prostředí. Za metodicky přínosné považuji ty partie Mrňkova textu, v nichž na příkladu osob pocházejících z Mohelnice (Mohelnicka), jež byly na základě tzv. velkého retribučního dekretu (č. 16/1945 Sb.) obžalovány u MLS, sleduje otázky související s jejich sociálním původem a sociální mobilitou v podmínkách nacistického režimu (za tímto účelem byl využit odpovídající stratifikační model). Skutečnost, že si autor zvolené téma dobře promyslel a projevil schopnost o jeho různých dimenzích samostatně uvažovat, dokládá také prezentace vyčleněných ideálně typických skupin obžalovaných provinilců a jejich životních strategií („zasloužili“ sudetoněmečtí průkopníci nacionálního socialismu, „noví aktivisté“, příznivci, udavači) s poukazy k vybraným případům.

Předpoklady a projevy stabilizace celkové situace ve městě a regionu stejně jako přípravami a prováděním tzv. organizovaného vysídlení (transferu) Němců od podzimu 1945 a pak v následujícím roce se autor zabývá v závěrečné rozsáhlejší kapitole. S využitím odpovídající faktografie jsou zde popsány a zhodnoceny nejdůležitější skutečnosti charakterizující jak samotnou realizaci odsunové akce, tak její nejdůležitější společensko-politické souvislosti a dopady. V závěru jsou výstižně shrnuty stěžejní výsledky výzkumu a vytipována profilující specifika analyzované problematiky. Autor přitom oprávněně upozorňuje na možnosti, jež se dalšímu bádání o různých stránkách poválečné retribuice – včetně komparativních studií – nabízejí na regionální úrovni. Předložená práce je logicky uspořádána, stanovené záměry se jejímu autorovi podařilo úspěšně naplnit a přispět tak k obohacení stávajících znalostí o předmětné materii. V lecčems podnětné jsou rovněž i použité metodické postupy, zejména pokud jde o identifikaci sociální stratifikace, strategií a motivací lidí stíhaných v poválečné retribuici. Předestřený výklad vychází z bohaté archivní dokumentace a dalších informačních zdrojů včetně rozsáhlé odborné literatury. Poznávací hodnotu studie násobí i připojené přílohy.

Při hodnocení Mrňkovy bakalářské práce je ovšem třeba upozornit také na některé dílčí věcné nesrovnalosti a drobnější jazykové či stylistické nedostatky. Domnívám se, že formální stránce textu mohl autor věnovat přece jen poněkud větší pozornost. Namátkou např. připomínám chybné datování některých událostí (mj. tzv. londýnské dohody o stíhání a potrestání hlavních válečných zločinců na s. 10 nebo vyhlášení částečné mobilizace čs. armády v květnu 1938 na s. 33; na s. 65 uváděné vládní nařízení o vzniku a působnosti národních výborů z 5.5.1945 bylo ve Sb. publikováno pod č. 4). Věcně nepřesné jsou rovněž některé formulace, z nichž na ukázkou uvádím tvrzení, že „živelný“ charakter vysídlování Němců byl ukončen konferencí v Postupimí (s. 11) – české země přitom po 2.8.1945 touto cestou opustily ještě desítky tisíc osob – nebo že v ČSR existoval „výjimečný stav“, jak je uvedeno na s. 46 (stanovení období tzv. zvýšeného ohrožení republiky jím po právní stránce nebylo; „výjimečný stav“ měl v dobovém čs. právním řádu jiný status). Dekret č. 33/1945 Sb. vymezoval nejen okruh osob, jimž mělo být čs. občanství zachováno (s. 67), ale také vráceno, přičemž v obou případech šlo o odlišný postup; v Německu bylo jen jedno americké okupační pásmo (s. 72, 76). Co se týče gramatiky a stylistiky, vyskytují se v práci určité „lapsy“ (interpunkce, tvary koncovek a pádů, nejednotné používání velkých a malých začátečních písmen, časté opakování výrazů „očista“ a „očistné procesy“, jež mohly být nahrazeny i jinými ekvivalenty apod.) a početnější překlepy, též v poznámkovém aparátu. Je ovšem možné, že některá tato nedopatření stihl ještě autor před odevzdáním definitivní verze textu opravit. Zmíněná pochybení nejsou ovšem podstatnějšího rázu a nesnižují celkovou úroveň výkladu.

J. Mrňka prokázal schopnost sestavit kvalitní práci, jež odpovídá požadovaným standardům a v lecčems je i překračuje. Vzhledem k výše uvedenému **doporučuji bakalářskou práci k obhajově a navrhuji klasifikovat ji stupněm „A“ (výborně).**